

6. Тодосієнко Н. Л., Барановська І. Г. Формування мистецької компетентності дітей як необхідна складова професійної підготовки майбутніх учителів. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова*. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. Київ. 2024. Вип. 32. С.115–124. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series14.2024.32.15>
7. Тодосієнко Н. Л., Коваль Т. В., Граб О. Д. Арт педагогіка в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: перспективи та творчий потенціал. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця, 2024. Вип. 76. С. 19–27. <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped> Фахове видання (Б).<https://doi.org/10.31.652/2415-7872-76-19-2703.pdf>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Марина Давидюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і освітнього менеджменту,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

IMPLEMENTATION OF EUROPEAN EXPERIENCE OF SOCIAL INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS BY MEANS OF VOLUNTEER ACTIVITY

Maryna Davydyuk, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Pedagogy and Educational Management, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine).

***Анотація.** У статті представлено приклади успішного використання волонтерської діяльності для соціальної інтеграції дітей з особливими потребами в європейських країнах. Визначено репертуар соціальних ролей і соціально-етичних навичок, що формуються і розвиваються у дітей в ході участі у волонтерських проєктах. Окреслено шляхи імплементації досвіду європейських волонтерів у вітчизняних умовах.*

***Ключові слова:** інклюзивне волонтерство, соціальні навички, діти з особливими потребами, самореалізація*

***Annotation.** The article provides examples of successful use of volunteer activity for social integration of children with special needs in European countries. The repertoire of social roles and socio-ethical skills that are formed and developed in children in the course of participation in volunteer projects is determined. The ways of implementing the experience of European volunteers in domestic conditions are outlined.*

***Keywords:** inclusive volunteering, social skills, children with special needs, self-realization*

Волонтерська діяльність у сучасному світі набула статусу одного з провідних чинників розвитку громадянського суспільства: її зміст і результати втілюють ціннісні орієнтири людства – прагнення до миру, свободи, безпеки, стабільності і справедливості. Волонтерство є засобом здобуття нового досвіду, нових знань і навиків, соціальних компетентностей для людей будь-якого віку, статусу, національності.

Дослідження соціального ефекту волонтерства свідчать, що воно може відігравати велику роль у навчанні людей з інвалідністю, дітей з особливими потребами та сприяти подальшому їх залученню до нових соціальних і культурних контекстів.

У суспільстві за останні десятиліття утвердилось сприймання дітей з особливими потребами як об'єктів волонтерської діяльності, одержувачів волонтерських послуг. Натомість більшість із цих дітей можуть самі бути суб'єктами – активним учасниками волонтерського руху, адже ця діяльність є надзвичайно корисним досвідом, що сприяє соціалізації, особистісному розвитку, посилює ефект реабілітаційних заходів.

Мета статті: визначити можливості імплементації в Україні досвіду європейських волонтерських організацій щодо соціальної інтеграції дітей з особливими потребами.

Нині в науковому дискурсі проблеми волонтерства з'явився термін «інклюзивне волонтерство» для підтримки зусиль суспільства щодо досягнення інклюзії. «Реалізація інклюзивного волонтерства у нашій країні здійснюється за допомогою розробки та впровадження інклюзивних волонтерських програм та проєктів, що реалізуються на базах освітніх установ та волонтерських організацій, залучення волонтерів з інвалідністю до роботи в центрах реабілітації» [2, с. 143]. Інклюзивне волонтерство має наразі три контексти своєї наукової інтерпретації: підхід «волонтерство, відкрите для всіх» передбачає розуміння цього явища як активності, що об'єднує всіх без винятку людей для досягнення соціально значущої мети і сприяє подоланню стигматизації осіб з порушеннями розвитку; прихильники другого підходу вважають, що інклюзивне волонтерство – це інструмент мобілізації людей з особливими потребами для покращення середовища їхнього існування. Третій підхід можна назвати «інтеграційним» – у його рамках інклюзивне волонтерство потрактовується як простір інтеграції дітей і дорослих з нормотиповим і особливим розвитком, при чому волонтерська діяльність стає свого роду «...мостом між світом осіб з інвалідністю та без. Результатом цієї концепції є недиференціація волонтерів на основі наявності або відсутності інвалідності, але вона працює з окремими особами як відповідними суб'єктами волонтерства» [4].

Переваги волонтерської діяльності для дітей з особливими потребами порівняно з іншими видами соціальної активності полягають у:

а) *заохоченні особливої дитини до співпраці з іншими людьми, формування навиків роботи в команді.* Різні волонтерські ролі можуть навчити дітей та підлітків дослухатися до вказівок керівників проєкту і продуктивно спілкуватися з іншими;

б) *розвитку емпатії:* щоб навчити дітей з особливими потребами співчувати іншим, важливо поставити їх у ситуації, де лунатимуть історії від людей різного походження й соціального статусу. Досвід допомоги цим людям допомагає дитині ставати уважною і співчутливою до інших;

в) *розвитку інтересу до різних предметів і занять.* Працюючи волонтером, діти стикаються з новим середовищем, професіями, діяльністю та навичками, яких вони зазвичай не мають можливості побачити під час звичайної рутини вдома та в школі. Це може допомогти їм знайти нові хобі та заняття та надихнути на вибір майбутньої професії;

г) *позитивному впливі на самооцінку.* Важливо заохочувати дітей вивчати та використовувати свої особливі таланти та навички, щоб сформувати адекватну самооцінку. Коли дитина чи підліток стає волонтером, вона може налагодити контакт з однолітками й отримати нові навички. Це посилює у дитини відчуття, що вона може змінити довколишній світ, і відволікає її від внутрішніх стереотипних моделей мислення. Усвідомлення мети допомагає виховувати почуття незалежності. Діти, які волонтерять, почнуть відчувати себе більш здатними до особистих досягнень вдома, у школі та в особистому житті, коли у них з'явиться мотивація просуватися трохи далі в усьому, що вони роблять;

д) *розвитку лідерських якостей.* Волонтерство навчає важливих лідерських навичок, як-от: відповідальність, упевненість у собі, самостійність, хоробрість, здатність іти на компроміс, наполегливість, цілеспрямованість, ініціативність, уміння планувати свої дії і прогнозувати їх наслідки тощо;

е) *зниженні рівня стресу та тривоги:* волонтерство знижує рівень стресу, депресії та тривоги, а також покращує загальний стан здоров'я та задоволеність життям. Коли ми допомагаємо іншим людям, це активує центр винагороди в нашому мозку та виділяє

серотонін, дофамін та ендорфіни. Тому багато людей після волонтерства часто почуваються краще. Ми народжені так відчувати, оскільки є соціальними істотами, і виживання виду залежить від співпраці та турботи один про одного [1, с. 329-331].

Волонтерство може бути чудовим способом підготувати дитину з особливими потребами до вибору майбутньої професії. Участь дітей з особливими потребами у волонтерських проєктах містить багато різних аспектів залежно від потреб людей, з якими доводиться працювати.

У багатьох європейських країнах на постійній основі діють чимало різноманітних волонтерських проєктів, відкритих до участі в них дітей з особливими потребами. Коротко опишемо найбільш відомі з них.

Проєкт International Volunteer HQ (Хорватія) орієнтований на допомогу людям з особливими потребами та на підтримку обдарованих дітей та підлітків, які мають особливі потреби. Робота в проєкті дає волонтерам можливість допомагати дітям і підліткам у центрах догляду та реабілітації, підтримувати їхнє прагнення стати більш прийнятними та менш стигматизованими у своїх колективах (в т.ч. шкільних) і громадах. Волонтери служби підтримки особливих потреб ваші залучаються до проведення заходів на свіжому повітрі: прогулянки, велосипедні тури, робота на тваринницьких фермах. Волонтери задіяні також у різних видах діяльності у приміщенні, як-от мистецтво, ремесла та кулінарія, – що є стимулом для розвитку соціальних навичок. Волонтери, з-поміж іншого, надають дітям та підліткам допомогу під час проходження фізіотерапії, організовують спілкування з представниками різних професій, митцями, спортсменами, котрі теж мають особливі потреби і можуть поділитись досвідом особистісно-професійної самореалізації [6].

Волонтерський проєкт підтримки осіб з особливими потребами в Румунії International Volunteer HQ «Догляд за людьми з особливими потребами» – це чудовий спосіб для волонтерів допомагати центрам для людей з обмеженими можливостями. Волонтери набувають досвіду роботи з людьми з різними проблемами психофізичного розвитку, які часто не мають можливості реалізуватися. У Румунії багато сімей намагаються забезпечити належний догляд за своїми близькими з обмеженими можливостями через поширену соціальну стигматизацію та неадекватну державну підтримку. Волонтери відіграють трансформаційну роль у ліквідації цієї прогалини в догляді, даруючи натхнення та радість дітям і дорослим, які стикаються з особистими труднощами через особливі потреби.

Залучення до цього проєкту підлітків (від 14 років) та молоді, які мають подібний досвід життєдіяльності, передбачає участь в організації та проведенні ігор та навчальних занять, призначених для людей з різними розумовими та фізичними проблемами, що максимізує позитивний ефект терапії та реабілітації. Волонтерство з людьми, котрі мають певні функціональні обмеження, вимагає терпіння та співчуття. У волонтерів цього проєкту розвиваються організаційні навички та здатність до адаптації в умовах обмеженості ресурсів [5].

RVS (Королівська волонтерська служба) – це національна благодійна організація, яка надає практичну підтримку людям похилого віку за допомогою волонтерської діяльності: 45 000 волонтерів працюють по всій Англії, Шотландії та Уельсі. До роботи у RVS залучаються діти і підлітки з 14 років, зокрема ті, хто має особливі потреби (розлади аутистичного спектру, синдром Дауна, порушення слуху). Вони можуть працювати на посадах: **волонтер громадської кав'ярні**: така діяльність пропонує отримання досвіду у сфері громадського харчування задля збагачення життя людей похилого віку новими враженнями та позитивними емоціями; **волонтер громадського клубу**. Допомога в організації та проведенні занять у місцевих центрах, щоб надати літнім людям можливість зустрічатися з іншими та насолоджуватися регулярними соціальними заходами [1, с. 333].

Інклюзивний театральний фестиваль, організовуваний продюсерською компанією Ніїх. Ніїх є однією з провідних європейських інклюзивних театральних компаній, яка створює вистави за участю артистів з обмеженими можливостями, зокрема людей з аутизмом. Поєднує в собі всі елементи цілей компанії регулярний фестиваль Unity, що

відбувається раз на два роки, і відзначається різноманітністю та інклюзивністю, забезпечуючи платформу для виступів інших інклюзивних компаній з усього світу перед аудиторією Уельсу. Починаючи з 2008 року, фестиваль розвивається і натеper проводиться по всьому Уельсу, залучаючи волонтерів різного віку з усієї Європи [7].

На сайті фестивалю можна побачити опис волонтерських ролей, яких потребує проєкт (<https://www.hijinx.org.uk/about-hijinx/>), при чому найбільш затребуваними є: а) **«Волонтери перед входом»**: вітають аудиторію, надають інформацію про фестиваль, збирають відгуки аудиторії та працюють у команді, щоб переконатися, що люди входять і виходять з подій безпечно та без проблем; б) **«Стюарди»**: робота в команді, щоб гарантувати, що люди безпечно дістаються до подій і назад. Пропонувати допомогу та поради відвідувачам фестивалю, щоб зробити їхній досвід чудовим. Допомога з доступом до аудиторії. Збір відгуків аудиторії.

У європейських країнах нині активно розвивається інклюзивне волонтерство, досвід якого може бути адаптованим до українських реалій. Сьогодні вже зарекомендували себе як соціально значущі і ефективні такі інклюзивні волонтерські проєкти, як «Доступно.UA», «Третя після опівночі», «Право на щастя», «Мій телефонний друг» [3].

Волонтерська діяльність має потужний потенціал для адаптації, реабілітації, соціалізації, культурного та етичного розвитку дітей з особливими потребами. Вона спонукає їх бути самостійними, ініціативними та активними, враховуючи свої можливості, стимулює розвиток емпатії, соціально-етичних навичок через переживання позитивних емоцій, виховує почуття власної гідності, допомагає знайти себе та зрозуміти свою життєву місію.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю.. Давидюк М. Європейські практики розвитку соціальної компетентності обдарованих дітей у регіональному інклюзивному просторі. *Інклюзивні практики країн ЄС та України з підготовки дітей до соціальної взаємодії : навчально-методичний посібник*. Вінниця : ВДПУ, ФДПО. 2024. 348 с. Електронний ресурс. DOI: [https://doi.org/10.31652/373-056.2/.3\(4\)\(075.8\)-1-348/](https://doi.org/10.31652/373-056.2/.3(4)(075.8)-1-348/) URL. : <https://library.vspu.net/handle/123456789/13952>
2. Дубосару В., Коляда Н. Інклюзивне волонтерство як напрям волонтерської діяльності. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2024. №1 (12). С. 140–145.
3. Інклюзивне волонтерство в Українських реаліях. URL. : <https://www.prostir.ua/?library=inklyuzyvne-volonterstvo-v-ukrajinskyh-realiyah>
4. Markova A. The «inclusive volunteering» phenomenon : Research into the volunteering of people with disabilities. *Kontakt*. Vol. 20, Issue 1, March 2018, Pages e48–e56 URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1212411717300703>
5. Special Needs Support Volunteer Project in Romania – Miercurea Ciuc. URL. : <https://www.volunteerhq.org/destinations/romania/special-needs-support-in-miercurea-ciuc/> Volunteer in Croatia. URL: <https://www.volunteerhq.org/destinations/croatia> Volunteer. *Hijinx*. URL. : <https://www.hijinx.org.uk/volunteer/>